

DROOGTE

Een **ramp** voor de water-

Tijd voor actie en concrete maatregelen

Vier jaar op rij: droogtecrisis

In 2019 trokken we massaal aan de alarmbel voor het klimaat. Jongeren lieten ons weten dat het tijd voor actie was. En of ze gelijk hadden!

Nu reeds vier jaar op rij zitten we met een tekort aan water en een droogtecrisis. Dit laat zich voelen. In de tuin zal je ongetwijfeld al gemerkt hebben hoe snel het kan gaan met de slinkende voorraad van de regenwaterton. De economische schade (landbouwketen, drinkwatervoorziening, industrie, scheepvaart, stedelijke omgeving...) van de droogte voor het jaar 2018 werd in Nederland geraamd tussen de 450 en 2080 miljoen euro.

Ook in de natuur speelt de droogtecrisis. Natuur en natuurgebieden zijn belangrijke graadmeters. Het zijn dikwijls ook zeer kwetsbare watergebonden systemen. Een droogvallende poel - voordat de larven van de amfibieën voldoende ontwikkeld zijn - is een zeer gemakkelijk te begrijpen verhaal rond droogte. Droog is dood. Einde cyclus en einde verhaal. Maar de droogte kan een cascade van gevolgen in beweging brengen waarbij de watergebonden natuursystemen soms in een onomkeerbaar aftakelingsproces terecht komen.

Van minder nectar tot summerdrop van takken

Droogte heeft een veel grotere impact - direct en indirect - op de natuur dan we kunnen vermoeden. Zo produceren planten bij droogte veel minder nectar, en dat heeft dan weer invloed op de insecten die hiervan leven. Bomen danken hun stevigheid aan het water dat opgeslagen is in hun stam, bij droogte worden ze zeer broos en kunnen ze zelfs takken afwerpen (summerdrop). In 2019 lieten de bomen hun bladeren vallen in een ultieme poging om de droge periode te overleven. Dat dit niet ten goede komt aan de vitaliteit van onze bossen is duidelijk. Maar door de afworp van takken is er ook druk om bomen langs wegen of in houtkanten te kappen. Zo moest, om een concreet voorbeeld uit de praktijk te geven, een rij nog vitale populieren in de Billekensweg in Tienen verdwijnen omwille van de 'summerdrop' van takken in het naastgelegen maisperceel.

Hooilanden die van koolstofreservoirs koolstofbommen worden.

Nog complexer wordt het als we onze venige of moerassige hooilanden bekijken. De droogte brengt hier een kettingreactie teweeg die als het ware een chemische bom onder het hooiland

■ Parende kikkers in waterpartij. Droogvallen = geen nakomelingen. Foto Pieter-Jan Alles

en valleigebonden natuur

laat ontploffen. De droogte en het wegzakken van het grondwater zorgt ervoor dat zuurstof in de bodem kan reageren met de soms eeuwenlang opgeslagen bodemdeeltjes die daardoor plots beschikbaar komen, met een verzuuring en het hiermee gepaard gaand soortenverlies tot gevolg. Slecht voor de natuur en de biodiversiteit en slecht voor het klimaat door de uitstoot van in de bodem opgeslagen koolstof. Nog pijnlijker is dat dit proces nog in de hand gewerkt wordt door de uitdieping van de grachten door de waterbeheerder. Contraproductief voor biodiversiteit, voor aanvulling grondwater en sponswerking van de valleien en voor het klimaat door extra CO₂-uitstoot, en dit terwijl vernatting juist opslag van koolstof met zich meebrengt.

Dit proces van verzuuring als gevolg van ontwatering is in de meest kwetsbare delen onherroepelijk en onherstelbaar.

Watering en ontwatering

Naast de waterlopen die direct in beheer zijn bij de provincie is de uitvoering van het waterbeheer in het buitengebied en vooral van de grachten de zaak van de Wateringen.

Droogte, en zeker verdroging van natuurgebieden, is nog geen begrip dat doorgedrongen is tot bij de Wateringen. Decennialang waren ze gericht op zoveel mogelijk gronden klaarmaken voor een efficiëntere landbouwbedrijfsvoering. Dus concreet gericht op ontwatering en snelle afvoer van het water. Bovendien, met de steeds zwaarder wordende machines was water en grondwater des te meer een ongewenst gegeven: enkel voldoende ontwaterde grond heeft voldoende draagkracht voor de zware machines om de grond te bewerken...

Alsof de voor natuur schadelijke snelle afvoer van water in normale omstandigheden nog niet erg genoeg is, wordt er van de droogte gebruik gemaakt om superefficiënt de laatste obstakels weg te werken in de valleien. De droogte in de valleien laat de verdere omzetting van graslanden naar maïsakkers toe. Hierdoor verliezen veel waterlopen elke relatie met hun vallei. Zo zijn grote delen van de valleien plots klaar om omgeakkerd te worden en eenmaal de gronden in de vallei ploegbaar zijn gemaakt, versterkt het systeem zichzelf. De nieuw ontgonnen akkers moeten nu immers ook drooggehouden worden en er moet voorkomen worden dat de vallei nog functioneert als natuurlijke waterberging enz.

Natuur wordt nog te veel gereduceerd tot een losstaand individueel perceel en te weinig gezien als een deel van een samenhangend riviersysteem dat ecosysteemdiensten levert qua grondwateraanvulling, waterberging, spons voor water, biodiversiteit en klimaat. En dus vaak als een obstakel voor de doelstelling tot omzetting van percelen naar akker. In al de valleien zijn graslanden een bedreigd goed, in een sneltreinvart worden ze omgezet naar akker. Terwijl vochtige graslanden nu net wel geschikt zijn om water langer vast te houden en ook koolstof op te slaan. Ze kunnen in de winter overstromen, hebben baat bij een permanente grondwatertafel...

■ Drooggevalle beek, 's Hertogengracht in Drieslienter.
Foto Luk Lambeets

Vier droge zomers met droogteschade is genoeg. De watercrisis vereist een omslag. Niet langer zoals bij de Wateringen grachten en beken omvormen tot afvoerkanalen waar water met de snelheid van een 'train à grande vitesse' wegvloeit, maar een veralgemeend beleid van waterretentie en waterconservering en herstel van onze valleien als sponsen.

Kleine grondwatersystemen vallen droog

De ontwatering en het diep ruimen van de waterlopen heeft een grote invloed op de valleien. De valleien van Demer, Dijle, Velpe en Gete verliezen hun capaciteit om water vast te houden. Dit zouden de natuurlijke buffers moeten zijn van onze zoetwatervoorraad. Er loopt wel een waterloop door deze valleien maar deze brengt dit kostbaar goed zo snel mogelijk richting de Noordzee.

Meer natuur en integraal waterbeheer zijn een noodzakelijk deel van de oplossing

De lijst van waterlopen zonder water afgelopen zomer was lang. Kleinere grondwatersystemen die al dan niet tijdelijk en of gedeeltelijk droogvielen: 's Hertogengracht, Waarbeek, Grote en Kleine Vliet, Kleinbeek in Opvelp, Vloedgracht, Tombeek, Vlietende beek, Grote Vondelbeek, en het lijstje kan eindeloos langer gemaakt worden. In de Kempen en op de zandgronden was dit al een langer een fenomeen. Maar deze trend zet zich nu ook door in de leemstreek. Het droogvallen van een waterloop laat niets over aan de verbeelding. Alle investeringen om de waterlopen gezond te krijgen, zijn verloren als de waterloop droog of quasi droogvalt: libellen en waterjuffers, waterdieren en vissen kunnen het wel schudden in een waterloop zonder water.

Ook alle andere watersystemen staan onder grote druk. Veel van onze waterlopen zakten de afgelopen jaren onder de kritische drempel. Daarbovenop komt nog de druk van de waterintensieve gebruikers die massaal grond- en oppervlaktewater oppompen en dit vooral willen doen als er reeds een droogtecrisis is. Crisis mede veroorzaakt door intensief watergebruik en waterbeheer gericht op snelle afvoer... Het oppompen uit beken en grachten betekent voor talrijke waterlopen de definitieve doodsteek.

Tijd voor actie en niet enkel in functie van economische beweegredenen of in het kader van waterbeheersing. Grootschalige natuurgebieden en natuurontwikkeling op systeemniveau kunnen een oplossing zijn. De open ruimte en de riviervalleien mogen niet uitsluitend benaderd worden als een technische ruimte die we kunnen inrichten, ontwateren of onder water zetten als het moet. De hydraulische ruwheid in het landschap moet omhoog door zowel ontharding als door het tot stand brengen van een robuuste groenblauwe dooradering van het landschap. Elke oplossing zal er moeten in bestaan om die op basis van natuurlijke systemen te zoeken.

En wat kunnen wij nog doen? Verder uitbouwen van een duurzaam meetnet voor grondwatertafelopmetingen, monitoring en lage datasets opbouwen, en vooral de kat de bel aanbinden...

En wat moet er veranderen? De structuur van het waterbeheer grondig aanpassen aan deze nieuwe uitdagingen. Het komt er nu op aan om de inertie van het traditioneel waterbeheer uit het verleden gericht op snelle afvoer te doorbreken. De droogtecrisis vereist nieuw beleid. Benieuwd of we dit al zullen merken bij de uitvoeringsprogramma's voor het waterbeheer in het komende najaar.

■ Blauwgroene dooradering, een absolute must om onze landschappen robuust te maken en de biodiversiteit te herstellen. Foto Jaak Geebelen

